

Slöjdskolan : dess nytta och ändamål

Wästfelt, Carl C:son

78 B h Br.

National Library
of Sweden

Fr. Lamm
Utvär
Slöjd
Bj

SLÖJDSKOLAN

DESS NYTTA OCH ÄNDAMÅL

ARBETETS ÄRA

OCH

SLÖJDSKOLANS ORGANISATION

AF

CARL C^{SON} WÄSTFELT.

JÖNKÖPING.

C. J. LUNDRÉNS ENKAS BOKTRYCKERI.

1880.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE EAST ASIAN LIBRARY

SLÖJDSKOLAN

DESS NYTTA OCH ÄNDAMÅL

ARBETETS ÄRA

OCH

SLÖJDSKOLANS ORGANISATION

AF

CARL CSON WÄSTFELT.

JÖNKÖPING.

C. J. LUNDGREN'S ENKAS BOKTRYCKERI,
1880.

Då ett arbete skall börjas, måste en grund finnas, efter hvilken detta arbete skall utföras — en bestämd idé, en klart fattad tanke bör likt en röd tråd genomgå detsamma, ty härförutan blir följden ett planlöst sökande, ett ovisst famlande efter bästa arbetssättet. Fel kunna göras, äfven om de bästa principer leda arbetet på en utstakad väg. Men begångna misstag skönjas och rättas lättare, om man har en plan för sitt arbete och ett mål för sitt sträfvande.

På senare åren har slöjdundervisningen dels genom fristående slöjdskolor, dels genom slöjdskolor i förening med folkskolan allt mer vunnit insteg och erkännande. Många finnas dock, som anse denna slöjdundervisning om icke för skadlig, åtminstone för onyttig. Men männe dessa personer hafva gjort sig klart, hvilken nytta denna undervisning i kroppsligt arbete medför just vid de åren, då barnens förstånd och fattningsgåfva utvecklas och så att säga emottaga sin prägel för hela lifvet, nemligen under skoltiden.

Då jag nu går att tala om slöjdskolor och de barn, som der böra emottaga undervisning, vill jag förutskicka den anmärkningen, att det är egentligen slöjdskolor på

landet i samband med folkskolan samt den jordbrukande klassens barn, som här åsyftas. Men de åsigtger, jag här framlägger, äro af så praktisk halt, att jag tror de kunna tillämpas vid all slöjdundervisning.

Slöjdskolan har till ändamål att lära det unga uppväxande släktet arbete och ordning samt att taga vara på och nyttigt använda tiden; på samma gång som den har att väcka den slumrande eftertanken och utveckla förmågan att med små händer och klena krafter åstadkomma något nyttigt och användbart.

Mången har klagat öfver, att barnen under skolåldern vänjas ifrån allt kroppsligt arbete, men det är just slöjdskolans uppgift att motarbeta detta onda. Under fullgörandet af ett arbete, som roar barnen, få de i slöjdskolan se, att de kunna uträtta något nyttigt; deras håg för arbete väckes till lif, och de finna ett nöje uti att arbeta i stället för att använda den lediga tiden till lek eller att «slå dank».

Tanken och omdömet, dessa två faktorer, hvilka det är af högsta vigt att ega sunda och väl utbildade, om man skall kunna slå sig ut här i lifvet, vilja så gerna vid den bokliga undervisningen hos barnen fortfarande ligga i ostördt lugn, görande som den sömnige och late, då han väckes: han gäspar, han sträcker på sig, han öppnar först ena ögat och sedan det andra för att, om väckningen icke kraftigare förnyas, åter somna in. I slöjdskolan måste den arbetande gossen i minnet bevara de föreskrifter, han får af slöjdläraren. Han måste med urskilning och eftertanke välja och nyttja de för arbetet nödige verktygen; han kan icke här som i skolan rådfråga sin bok och derigenom söka afhjelpa

sin försumlighet; ty har han icke tänkt sig för, utan gjort ett felaktigt arbete, så kan han taga på sin dumhet och han kan icke för läraren och kamraterna dölja sin oförmåga. Och detta kroppsliga arbete i slöjdskolan intresserar och roar barnen, då de i hemmen vid de åren gerna försöka undandraga sig det tyngre och gröfre arbete, som der oftast förekommer. Barnen få genom denna undervisning på tider, som eljest skulle användts till lek och som slöjdskolan således på sätt och vis annekterar från lekplatsen och okynnet, en viss vana att icke gå sysslolösa, utan vilja alltid hafva något för händer. Dessutom alstras en viss tilltagsenhet, ty finnes händighet, så gör man nog ett försök, när man kommer i de omständigheterna, att man är hänvisad till sin egen duglighet och förmåga.

Engen må dock tro, att det är slöjdskolornas uppgift att dana yrkesskickliga handverkare — långt derifrån! Det är hufvudsakligen den jordbrukande allmogens barn, som i folk- och slöjdskolorna emottaga undervisning, och dessa barn skola återgå till det yrke, som är landets modernäring. Slöjdskolans uppgift är att göra denna jordbrukande befolkning oberoende af handverkaren, så att den på lediga stunder kan ega insigt och förmåga att sjelf tillverka eller laga de husgeråd, som behövas i hemmet, eller de redskap, hvarmed de bruka sin jord. Det är i denna riktning, med detta mål i sigte, som våra slöjdskolor böra arbeta; deras verksamhet skall då blifva välsignelsebringande; hos barnens föräldrar och hos den stora allmänheten böra då dessa skolor vinna erkännande och förtroende. Hvilken far eller mor skall icke med tillfredsställelse se barnen

från slöjdskolan hemföra bevisen på, att de der lära sig tillverka ett husgeråd, huru enkelt det vara må, eller på att de der inhemtat färdighet att sy eller laga ett plagg. I mången stuga finner man den bedröfligaste likgiltighet för prydighet och trefnad. Mången möbel och mångt redskap, som är bristfälligt, får allt mer och mer förfalla, ty der råder äfven brist på penningar att köpa för; och för att få det gamla lagadt behöfves en snickare, och denne är både svår att få och skall dertill afönas. Hafva nu barnen i slöjdskolan inhemtat färdighet i slöjd, kan man vara viss på, att, när en brist uppstår på hemmets bohag, repareras denna; och hellre än att slita ondt vid umbärandet af en sak gripes verket an; en dylik göres kanske något klumpig och grof till att börja med, men den uppfyller dock sitt ändamål. Då detta gäller om gossarne, så kan och bör det äfven tillämpas på flickorna. Huru många plagg, klädningar och strumpor m. m. blifva icke i förtid söndertrasade och som oduglige bortkastade, därför att husmödrar och husets döttrar icke ega insigt uti eller fått lära sig att laga och stoppa en refva, medan den ännu var obetydlig och lätt afhjelpat. Huru många hem finnas väl, der kvinnorna sjelfva tillklippa och sy, väfva eller sticka de klädespersedlar som de använda? Och det allvarliga i denna sak är det, att okunnigheten att sjelf tillverka, sjelf vidmakthålla det husgeråd och de klädespersedlar som behöfvas för det alldagliga lifvet, finnes hos den klass af människor, som har minsta tillgångarne och som icke har råd till att låta det förfaras, som de ofta med drygt arbete lyckats förskaffa sig.

Sådan är saken sedd från synpunkten: eget behof. Sedd från en annan sida, nemligen såsom förvärfskälla, är den icke mindre vigtig. Vid fjorton, femton års ålder lemna barnen folkskolan och en stor del kommer då, sedan de konfirmerats, ut i verlden för att tjena sitt bröd. Att de i folkskolan lärt sig räkna och skrifva, historia och geografi m. m., det är både nyttigt och bra, men icke har jag ännu hört, att detta för en tjenare utgör någon rekommendation, eller att han därför erhåller ett öre högre lön. Då nu dessa unga tjenare skola antaga en tjänst, kunna de ingenting af praktiska sysselsättningar. De hafva under hela skoltiden legat ifrån arbetet och haft sina lexor att skylla på, då de ej velat hjälpa till med i hemmet förekommande göromål. En dylik tjenare är fullkomligt oförmögen att, om han t. ex. kör till qvarnen, och vagnshäcken går sönder, med en rätt islagen spik afhjelpa skadan; om han i höskörden räfsar ur pinnarna i räfsan, kan han icke sätta dit en enda ny; om skaftet på yxan går af, kan yxan ej begagnas, förr än snickaren skaftat om den; en på körselen afgången rem kan icke hopnästas m. m. dylikt. Och dock äro dessa menniskor helt och hållet hänvisade till att försörja sig och i framtiden sin familj genom sin arbetsskicklighet och förmåga att uträtta ett arbete, efter hvars värde och förtjenst de erhålla betalning. Hvilken husbonde lemna icke vid valet af tjenare företrädet åt den, som han vet vara händig och slöjdkunnig samt i stånd att underhålla och reparera gårdens redskap, och, då husbonden ser tjenaren ega dessa egenskaper, kan tjenaren äfven fordra och betinga högre lön eller dagspenning. Sitter åter

en dylik slöjdkunnig man på egen torfva, huru många tillfällen till biförtjenst eger han icke, då skötandet af hem och jord ej taga hans tid i anspråk. Vill han icke arbeta borta hos andra, kan han i hemmet vid egen hård förfärdiga säljbara saker och genom att sjelf tillverka sina nödvändighetsartiklar bespara mången utgift.

Förhållandena inom vårt land innebära en stark maning att söka bibringa dess befolkning slöjdskicklighet. Våra långa vintrar med sina mörka qvällar lemna ju ett öfverflöd af tid, våra skogar och ängar lemna virke, och de händer, som kunde göra sig allt detta till godo, förblifva sysslolösa. Är det rätt eller klokt att försumma en sådan förvärfskälla? Nej, tag vara på och led denna källas välsignelserika flöde så, som man gör vid en ängsvattning; hvarhelst den uppfri-skande, lifgifvande strömmen ledes, ser man frodighet och frisk grönska. De långa höst- och vinteraftnarne användas nu till ingen nytta, ty den hvila, hvartill de mestadels begagnas, är obehöflig efter så kort arbetsdag. Det bör vara slöjdens sträfvande att kunna förvandla dessa drönarettimmar till flitiga arbetsstunder. Virke och material ega vi i öfverflöd i våra skogar för slöjdens bedrivande i huru stort omfång den äfven komme att intaga. Och äfven för den qvinliga slöjden hafva vi ull, och lin och hampa växa godt på våra åkrar. Att folket, och särdeles de, som bo och bygga i skogstrakten, äro arbetsduglige, har erfarenheten visat.

Jag har från egen slöjdskola den fleråriga erfarenheten, att från slöjdundervisningen ingen af folkskolans gossar har behöft uteslutas af brist på förmåga.

Slöjdundervisningen bör dock icke inskränkas endast till den så kallade arbetsklassen. Såväl herremannen, hvilken mången gång illa nog anser det kroppsliga arbetet för simpelt, ja, nära nog förnedrande, som den förmögne, besutne hemmansegaren böra likaväl som den, hvilkens hela existens beror på hans arbete, inhemta slöjdskicklighet i unga år. Om godsegaren eller gårdsegaren icke behöfver denna skicklighet för att sjelf förtjena sitt bröd, behöfves den dock för att rätt kunna leda och bedöma det arbete, som han genom legda händer måste förrätta, och mången gång skulle dylikt arbete blifvit mindre dyrt och utfallit till större belåtenhet, om husbonden sjelf egt den insigt, som han fordrar af sina legda arbetare. Dessutom känner ju hvarken den ene eller den andre sin lott här i lifvet. För den, som nu sitter i öfverflöd och anser arbete öfverflödigt, kan den tid komma, då arbetskicklighet mer än väl behöfdes för lifvets uppehälle. Slöjdundervisningen, införd för alla samhällsklasser, skulle äfven hafva det goda med sig, att den ordentlige, redlige arbetaren och det goda arbetet skulle värderas och åtnjuta mera aktning, än som nu är fallet. Den som sjelf stått vid arbetsbänken, som burit arbetsförkläde, som varit svettig, varm och neddammad under träget arbete, bortnöter och glömmar den enfaldiga fördomen, att arbetet är simpelt och förnedrande. Denna fördom mot arbetet och dess idkare hysa många, fastän tidsandan, gudi lof, är sådan, att den nu icke så bjert lägges i dagen. Att den, som fått rikedom och hög börd på sin lott, söker upprätthålla sin ställning i samhället, är icke mer än hvad man rätteligen kan fordra;

att arbetaren, äfven han, uppför sig hedrande och söker tillkämpa sig sina medmenniskors aktning, är ju också som sig bör. Men hvarför då icke ställa dessa lika såsom medmenniskor, såsom söner af samma land. Hvarje menniska har sin verkningskrets, sin högre eller lägre plats i samhället; den som står lägre bör genom redbarhet och kunskapers vinnande sträfva uppåt, och den som har en högre plats bör räcka en hjälpsam hand åt den lägre. Sänker jag mig icke genom egna handlingar, icke drages jag ned från den plats jag innehar derigenom, att jag aktar och värderar en redbar arbetare och söker bereda honom rum bredvid mig på civilisationens vida fält. En vänligt räckt hand, ett hjertligt ord sprider ofta mera glädje och framkallar ädlare känslor hos arbetaren, än om jag betalar hans arbete med dubbla dess värde. Men finnes moraliska skyldigheter å ena sidan att visa tillmötesgående och hjälpsamhet, så har man å den andra lika stora förpligtelser af aktning, förtroende och ett redbart sträfvannde, ty endast om dessa ömsesidiga förpligtelser inlösas, har man rätt att vänta och fordra, hvad den andra parten bör gifva.

Vid slöjd och de alster, som deraf frambringas, har man att skilja på tvenne arter, nemligen slöjd för hemmets behof och slöjd för afsalu. Visserligen finnes ingen bestämd gräns dem emellan, ty det, som tillverkas för hemmet, kan lika väl försäljas, som det, hvilket ursprungligen gjordes för afsalu, kan behållas. Men det, som hänföres till slöjd för afsalu, är egentligen sådana slöjdalster, som äro afsedda för den stora världsmarknaden.

Då en slöjdskola på landet i samband med folkskolan skall ordnas, bör såsom gifven regel antagas, att de föremål, som barnen först böra tillverka, äro afsedda för hemmets behof och detta af flera skäl.

Den unge nybegynnaren är från spädaste åren förtrogen med hemmets bohag; ögat är vant vid dessas former; det är icke något nytt som första gången möter hans blick. Slöjdsakerna för hemmet äro enklare än de slöjdsaker, hvilka kunna betinga sig afsättning på verdensmarknaden, och är det lättare att deraf skaffa nödiga modeller till föresyn. Hvilken glädje är det icke dessutom för den lille slöjdaren att från slöjdskolan föra hem till mor en pall, en blomsterburk eller till far ett piphufvud, eller ett tobaksskrin — alltsammans litet klumpigt och illa hopkommet, men dock hvad det skall vara och eget arbete. — Såväl det ena som det andra har kanske saknats i hemmet, och föräldrarna äro därför mycket belåtna och låta sin gosse gerns fortsätta, ty det är mycket, som ännu felas eller behöfver upphjelpas. Genom att barnen i slöjdskolan få förfärdiga enklare verktyg såsom vinklar, sågställ och dylikt, samt, när de blifva mer försigkomna, hyfvelstockar m. m., få de snart sin egen lilla verktygsuppsättning. Ega de en dylik, låta de den ej under lediga stunder och de långa vinteraftnarne ligga obegagnad. Tillverkningen af slöjdsaker, nyttiga för hemmet, är mångsidigare än tillverkningen af artiklar för afsalu. Först och främst är antalet olika species större, och dertill måste alla möjliga arbetssätt och metoder användas såsom att hyfla, rikta, såga, borra, zinka, slitsa, svarfva, fanera, sikla, polera m. m., då det i

allmänhet endast är några få artiklar för afsalu, som gå i marknaden i större mängd. De saker, som mest och lättast kunna säljas, äro leksaker och så kalladt trädsnideriarbete. Det olämpliga uti att såsom första lärospån låta barn af arbetsklassen inöfva förfärdigandet af dylika saker kan hvar person med praktiskt sinne och öppen blick inse. Det blifver en speciel, ensidig slöjdundervisning, föga passande för barnens blifvande framtid. Hvad jag anser absolut skadligt är, om barnen få börja med löfsågning. Detta arbete är lätt och roar barnen, men är utan nytta och gagn, endast gifvande dem smak för en lätt, men fullkomligt värdelös sysselsättning. Jag har i slöjdskolor sett och hört omtalas, att efteråt, sedan löfsågningen var börjad, ville barnen ogera börja med ett simplare, mera ansträngande arbete. Och hvad nytta medför löfsågningen? Icke uppodlar den omdömesförmågan, ty det är ett mekaniskt arbete att följa ritningens linier; det odlar smaken, säga somliga, men männe det icke är väl tidigt att genast börja med smakens förädlande hos allmogens barn vid 10 à 12 års ålder, och hvad värde ha sedan alstren af denna färdighet? — intet, ty numera ger man icke ett öre för dylikt skräp.

Utom hvad jag nu anfört, finnas många skäl för att en slöjdskola på landet bör ordnas så, att slöjdster, afsedda för hemmets behof, böra utgöra modeller vid arbetets början och fortgång. Samma förhållande är det i slöjdskolor för flickor. Låt dem der sy och klippa till sina linnen, förkläden, klädningar, koftor, sticka strumpor och ylleschalar, men börja icke med att låta dem virka granna mellanspetsar och borddukar,

ty de hafva och få nog med tiden smak för trasgrannlåt, utan att man i den qvinliga slöjdskolan skall inympa denna smak. Låt dem äfven laga söndriga kläder, ty detta är större konst än att sy nya. Till en början tycka barnen det är skamligt att taga med till lagning söndriga plagg, men säg dem då, att det är större skam att bruka dem, då de äro trasiga.

Med allt detta vill jag icke hafva sagt, att de unga af båda könen ej få eller böra undervisas i finare slöjd, om tid och tillfälle dertill gifves. Gossarne må gerna lära sig att göra det finaste snideri och flickorna att brodera och knyppla m. m., men det är undervisningen och färdigheten i de enkla, gröfre, simpla arbetena, sådana som alldagliga lifvet kräfver, som skall föregå den finare slöjden.

Man skall känna bokstäfverna i a-b-c-boken och kunna läsa rent innantill, innan man vill föreläsa poesi.

Då slöjdskolan merendels står i samband med folkskolan, så är folkskoleläraren onekligen den bäst passande att äfven vara slöjdlärare. Många röster hafva höjts häremot, men den praktiska erfarenheten, en auktoritet, som af ingen kan jäfvas, har fullkomligt visat, att dessa befattningar kunna förenas. Icke kan man begära, att alla skollärare, som nu finnas, skola vara hågade, kunnige eller lämplige att äfven blifva slöjdlärare, men en ny generation skulle dertill uppfostras om vid seminarierna slöjd inginge såsom undervisningsämne. Vårt gamla broderland, Finland, har härutinnan tagit försteget framför oss, ty der skall hvarje skollärare undervisas i slöjd och taga godkände betyg i minst tvenne slöjdämnen. Vid samtliga skolor

i Elfsborgs län, der slöjd finnes införd, har ingen klagan försports öfver att folkskolans verksamhet deraf lider, utan tvärt om. Statens inspektörer hafva förklarar sin belåtenhet och till och med funnit, att i vissa socknar den bokliga undervisningen vunnit genom slöjdens införande. De skollärare, som i flera år förenat båda läraretjnsterna, hafva kommit till det resultatet, att detta lätt låter sig göra, utan att deras krafter eller tid för hårdt anlitas. Om nu konung och riksdag gifve en förordning i likhet med den i Finland gällande, att folkskolelärare äfven vore skyldige att vara slöjdlärare, och en lämplig ersättning dem härför tillerkändes, så skulle slöjden med snabba steg gå en vacker framtid till mötes.

Detta om den rigtning, hvaruti en slöjdskola enligt mitt förmenande bör arbeta, och om de mest passande och lämpligaste lärarekrafterna. Nu några enkla råd:

Vid inköp af verktyg till en skola köp aldrig dåliga verktyg till billigt pris, ty huru billiga de köpas, betalas dåliga verktyg alltid för dyrt, och det blir billigare i längden, om ett godt verktyg genast köpes. Låt barnen i slöjdskolan behålla de arbeten de göra, ty det blir en ringa penning, om de säljas, men en mäktig sporre till fortsatt arbete är barnets fröjd att till hemmet få föra sina små händers verk.

Sex timmars slöjd i veckan bör under årets lopp kunna lemna ett godt resultat; sönderstycka icke arbetstiden för mycket, ty arbetet går jemnare och lättare, då handlaget är inne och armen i fart.

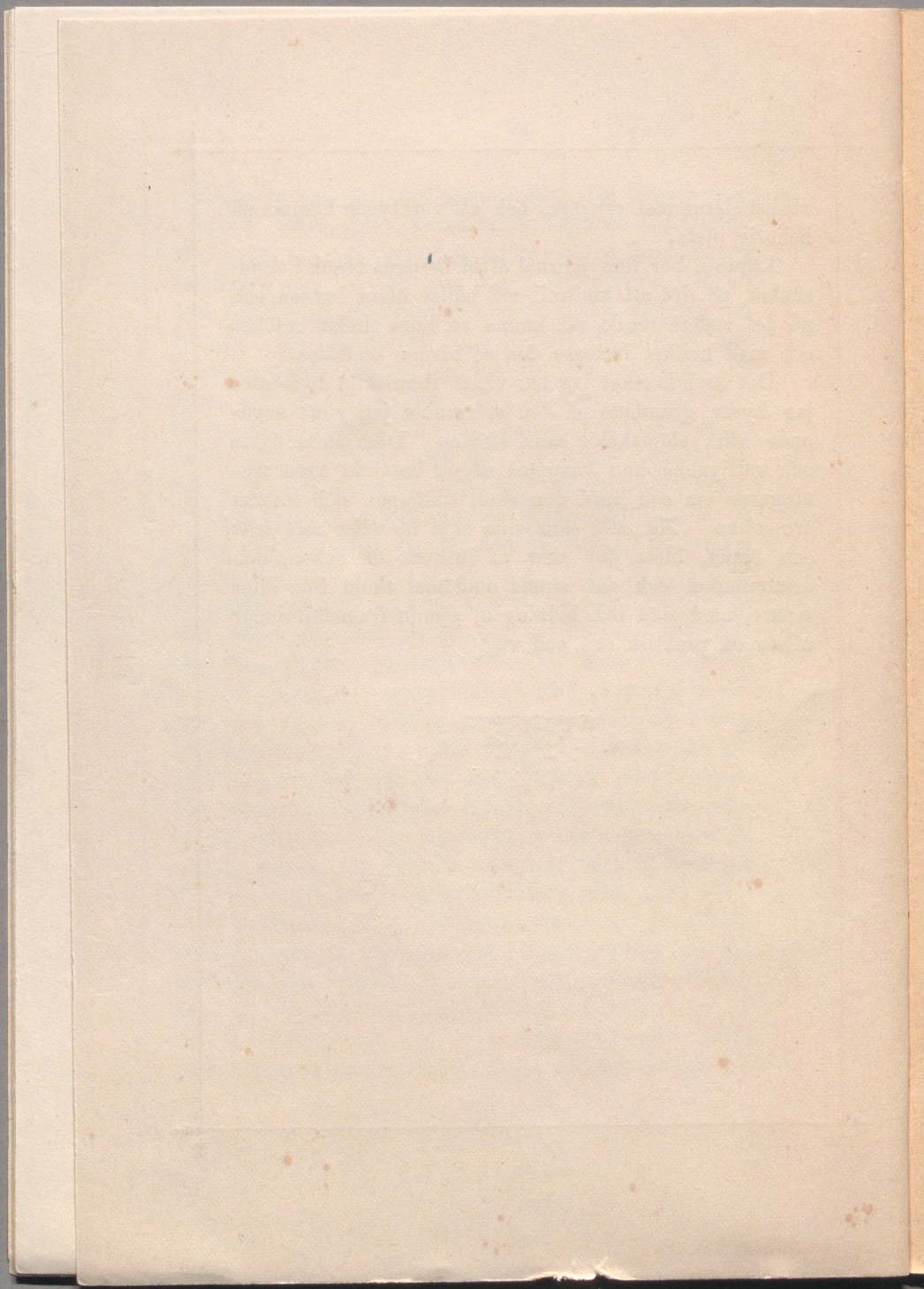
En ordningsman bör för en eller två veckor väljas bland barnen, hvilken vid arbetstidens slut ser till, att

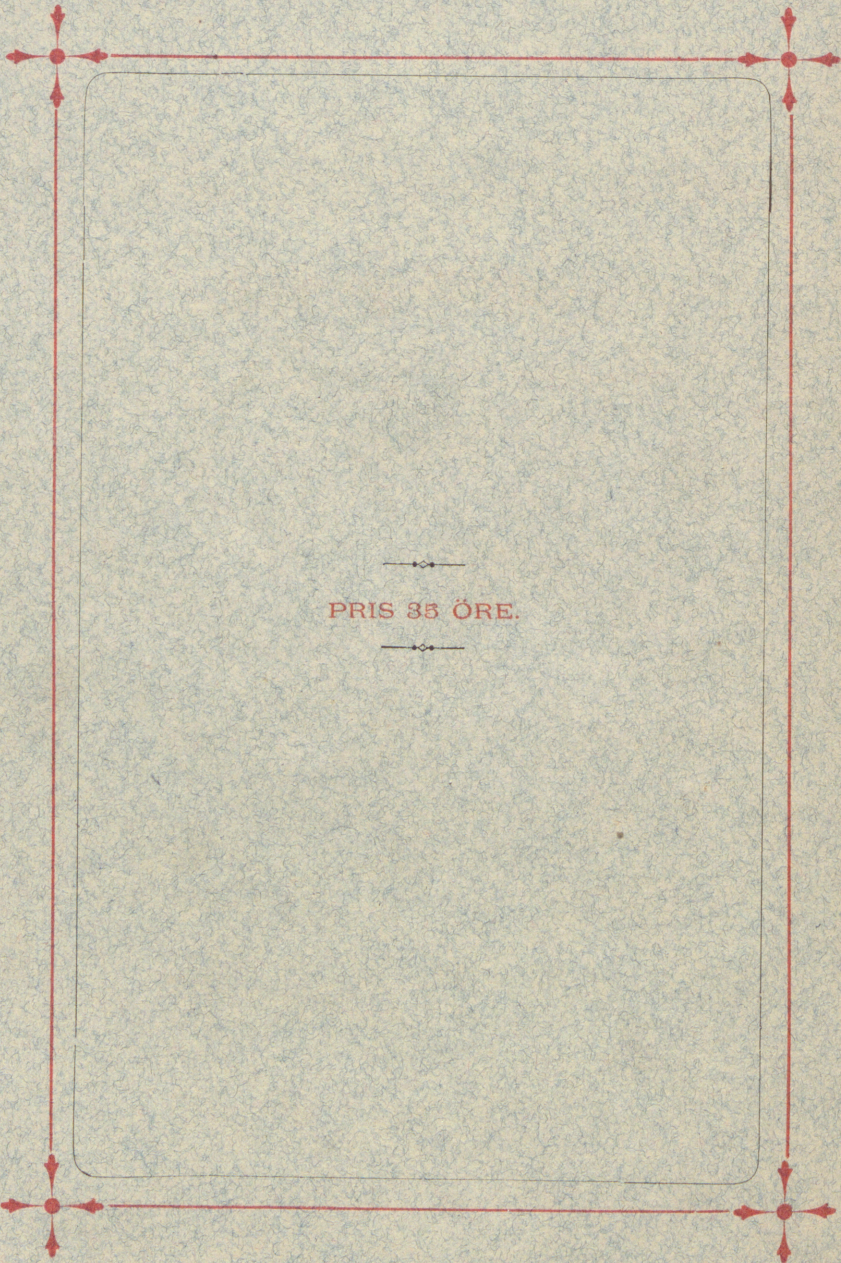
verkstadsrummet rengöres och att verktygen komma på behörig plats.

Läraren bör föra journal öfver barnens besök i slöjdskolan, på det att kontroll må hållas öfver barnen, och på det vederbörande må kunna se, huru skolan besökes och med hvilket intresse den af barnen omfattas.

Det är i korthet jag här vågat framställa de åsigter jag hyser, grundade på den erfarenhet jag gjort angående våra slöjdsolor samt slöjden. Dess stora nytta och välsignelse kan knappast någon bestrida, men meningarne om och huru den skall tillämpas och införas äro olika. Må alla säga sina skäl för eller mot fritt och öppet, blott det sker af intresse för saken, och erfarenheten och det sunda omdömet skola förr eller senare med stöd och ledning af gjorda framställningar utleta en praktisk och god väg.

PRIS 35 ÖRE.